Satranç

Kıvanç Çefle [*btsatranc@tubitak.gov.tr*

Unutulmuş Ustalar 3: Albin Planinc

"Unutulmuş Ustalar" dizisinde bu kez Albin Planinc'den (1944-2008) söz edeceğiz. Daha önce sizlere tanıttığımız Oldrich Duras ve Rudolf Charousek'in tersine Planinc, 21. yüzyılı gören ve "modern zamanlara" ait bir oyuncu olmasına rağmen bugün çok az biliniyor.

Planinc o dönem Yugoslavya, bugün ise Slovenya sınırları içerisinde kalan Brise'de doğdu. Çocukluğu büyük bir fakirlik içinde geçti öyle ki ailesine yardımcı olabilmek için okulu bırakmak zorunda kaldı ve bir bisiklet fabrikasında çalışmaya başladı.

İçine dönük, sessiz ve depresyona eğilimli bir genç olan Planinc'in satrançla tanışması hayatını değiştirdi. Daha onlu yaşlarda sıra dışı yeteneğiyle parlamaya başlamıştı ve gerçekten de 1962'de Slovenya'da gençler kategorisinde satranç şampiyonu oldu. 1969 yılında ise bir önceki yıl Yugoslavya Şampiyonası'nda oynadığı oyundan çok etkilenen organizatörler onu Milan Vidmar Anı Turnuvası'na davet etti. Satranç meraklıları o yılların Yugoslavya'sının satranç dünyasında ne kadar güçlü bir ülke olduğunu hatırlayacaktır. Planinc bu turnuvada aralarında efsanevi Svetozar Gligoriç gibi en üst düzey Yugoslav büyük ustaların (GM) yanı sıra ülke dışından gelen Wolfgang Unzicker, Florin Gheorghiu ve Robert Byrne gibi yıldız oyuncularla da mücadele ederek bu devleri birbirinden renkli oyunlarla geride bıraktı ve yarışmayı birincilikle tamamladı. O zamana kadar bilinmeyen genç bir oyuncunun böylesine güçlü bir turnuvadaki beklenmedik performansı, satranç dünyasında deprem etkisi gösterdi. Bu başarı ona uluslararası usta (IM) ünvanını getirdi. Aslında Planinc, görünüşe göre turnuvada elde ettiği derece ya da payelerden ziyade yalnızca satranç tahtasında olup bitenlerle ilgiliydi, sırf ilginç bulduğu için bir varyanta korkusuzca giriyor ve sonucun ne olacağına aldırmadan sonuna kadar oynuyordu. Eski dünya şampiyonlarından Mikhail Tal'ı andıran riskli oyun tarzıyla o artık uluslararası bir yıldızdı!

Uluslararası turnuvaların aranan bir oyuncusu hâline gelen Planinc, Üsküp'te düzenlenen ve ikinci olduğu 20. Satranç Olimpiyatı'nın ardından büyük usta ünvanını aldı. İstikrarsız performansı nedeniyle gücünün

funky-data / iStock

Albin Planinc

zirvesinde olduğu 1973-1975 yıllarında dahi yalnızca 2.500 dolayında mütevazı bir Elo puanı vardı. Buna rağmen son derece ilginç ve kombinatif oyun tarzı sayesinde güçlü turnuvalara çağırılıyordu. Bugün ise gerçek gücü Elo puanının çok üstünde olan bir oyuncu olarak değerlendiriliyor. En önemli başarısı 1973 yılında Amsterdam'da yapılan Tigran Petrosian, Boris Spassky, Jan Hein Donner ve Lubomir Kavalek gibi satrancın zirvesindeki oyuncuların katıldığı ve Petrosian'la birlikte birinciliği paylaştığı IBM Uluslararası Satranç Turnuvası'ydı.

Ne yazık ki sonraki birkaç yıl içerisinde bu sıra dışı oyuncunun performansında büyük ve ani bir düşüş oldu. Oyunu, eski parlaklığını ve yaratıcılığını yitirmişti, katıldığı turnuvaları ancak son sıralarda bitiriyordu. Uluslararası turnuvalardan gelen davetlerin azalmasıyla birlikte artık yalnızca Yugoslavya'da yapılan yarışmalara katılmaya başladı. Bu gerilemenin sebebi onun kişiliğinden, ruhsal yapısından ve muhtemelen kullandığı ağır ilaçlardan kaynaklanıyordu. 1979 yılında aktif satrançtan çekildi, bir süre Yugoslav Federasyonunda antrenör olarak çalıştı. Ancak hastalığının giderek ilerlemesi ve paranoya belirtileri göstermeye başlamasıyla bu görevden de ayrıldı. Bir süre sonra bir psikiyatri servisine yatırılan Planinc, ömrünün son 20 yılını burada geçirecekti. 2008'de bu dünyadan sessiz sedasız ayrıldı.

Albin Planinc

Planinc son yıllarda yeniden keşfedildi diyebiliriz. İnternette onun oyunlarının analiz edildiği Türkçe ve yabancı dilde birçok kaynak var. Biz onun dehasını en parlak hâliyle sergilediği bir oyunu seçtik (Diyagram 1).

Diyagram 1
Rajko Bogdanovic-Albin Planinc
Yugoslavya Şampiyonası, 1965

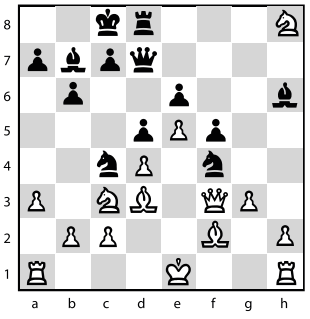

Diyagram 1'deki pozisyona baktığımızda suların epey ısınmış olduğunu görüyoruz. Planinc, oyunun önceki safhasında beyazın atı ile h8'deki kalesini almasına müsaade etmiş ve bu atı almakla hiç uğraşmamış, kendi atlarını ise dolu dizgin (!) bir şekilde beyaz kampa iyice yaklaştırmış. Oyunun epeyce ileri bir aşaması olmasına rağmen hâlâ rok yapmaya fırsat bulamamış olan beyaz en son 20. g3 oynayarak f4'teki atı tehdit etmişti ve Diyagram 1'e

ulaşılmıştı. Planinc burada beklenmedik bir hamle yaptı:

20...Ad2!!
Planinc tehdit altındaki atıyla hiç ilgilenmediği gibi bir at daha sunuyor!
21. Şxd2 Axd3+ 22. Fe3
22. Şxd3 Fa6+ 23. Ab5 Vxb5+ 24. c4 Vxc4#
22...Axe5! 23. Vh5
23. dxe5 d4! Hem veziri hem atı hem de fili tehdit eden çok yönlü müthiş bir hamle!
23...Ac4+ 24. Şe2 Fxe3 25. Af7 Kf8 26. Ae5 Axe5 27. Şxe3
27. dxe5 d4 ve siyah kazanır.
27...Ac4+ 28. Şf2 Vg7 29. Ae2 Ad2 30. Vh4 f4 31. gxf4 Kh8!
Bu hamle beyaz veziri tuzağa düşürüyor. (Diyagram 2).

Diyagram 2

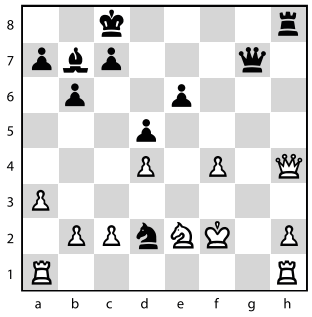

Burada (Diyagram 2) beyaz vezirin gidecek yeri yok dolayısıyla bir sonraki hamlesi zorunlu:
32. Vxh8+
32. Vg3/g5 Ae4+ ve çatalla veziri alır!
32...Vxh8 33. h4 Vh5 34. Şe3 Ac4+ 35. Şf2 Fa6 36. Kae1 Ad2 37. Şe3 Af3 38. Kef1 Fxe2 39. Şxe2 ve beyaz rakibinin hamlesini beklemeden terk etti.
Atak oyunu seven okurlarımızın Planinc'in diğer oyunlarını da incelemelerini tavsiye ederiz.

Ayın Sorusu

Ayın sorusu elbette Planinc'in bir oyunundan.

Diyagram 3
Ljubomir Ljubojevic-Albin Planinc
Boris Kostiç Anı Turnuvası, 1971

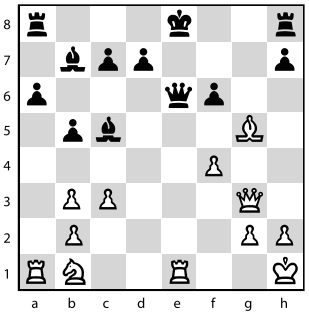

Son hamleyi beyazlar yapmış ve 18. Ke1 oynamıştı. Şimdi kendinizi Planinc'in yerine koyun ve onun gibi düşünmeye çalışın. Nasıl devam ederdiniz?

Geçen Ay Sorulan Problemlerin Çözümleri

Geçen ay sizlere bir "Shortest Proof Game" sorusu ve yakınlarda hayatını kaybeden ünlü oyuncu ve etütçü Jan Timman'ın bir etüdünü sormuştuk. Şimdi bunların çözümlerini veriyoruz.

Diyagram 4
Markus Ott, 1981

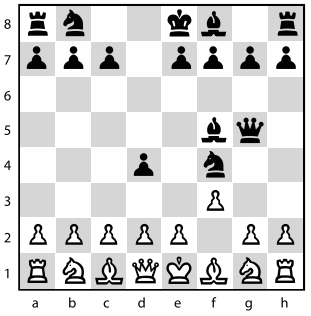

Yukarıdaki pozisyon bir oyunda siyahın sekizinci hamlesinden sonra oluşmuş. Oyunun hamlelerini bulun.
Çözüm:
Siyah taşların bulundukları yerlere gelebilmeleri için gerçekten de sekiz hamle gerekir. Esas soru şu: Beyaz, sekiz hamle boyunca ne yaptı? Yalnızca f2-f3 oynamış gibi görünüyorsa da rütbeli taşları bazı hamleler yapıp başladıkları karelere geri dönmüş olmalı. Ama bunun için bir tempo hamlesi gerekir (neden?), verilen konumda da bunu yapabilecek tek taş beyaz şah. Böyle düşününce çözüm görece kolaylaşıyor:
1. f3 Af6 2. Şf2 Ad5 3. Şg3 Af4 4. Şg4 d5+ 5. Şh4 d4 6. Şg3 Vd5 7. Şf2 Vg5 8. Şe1 Ff5 ve verilen pozisyona ulaşırız. Beyaz şah burada **3. Şg3 4. Şg4 5. Şh4** hamleleri ile üçgen manevrası yaparak tempo kaybediyor. Yani g3'ten h4'e hemen gitmek yerine önce g4'e uğrayarak fazladan bir hamle harcıyor.

Diyagram 5
Jan Timman, 2011

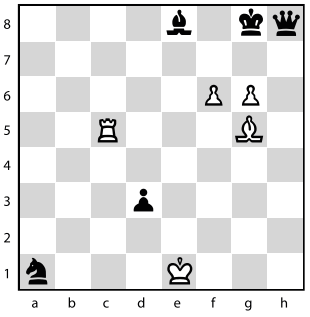

Beyaz oynar ve berabere kalır.
Çözüm:
1. f7+ Şg7 2. Fh6+ Şxh6 3. Kh5+ Şxh5 4. g7 Ac2+
4...d2+ 5. Şf2 d1=A+ 6. Şe1=
5. Şd1 Ae3+
5...Vxg7 6. fxe8=V+ Şh6 7. Şd2 Ab4 8. Ve6+ Vg6 9. Vh3+=
6. Şc1 ve beraberlik. ■